

ДОШКІЛЬНЕ ВИХОВАННЯ

2

«РАДЯНСЬКА ШКОЛА»

1954

З М І С Т

	Стор.
<i>М. Макляк</i> — Лічба в дитячому садку	3
<i>В. Федяєвська</i> — Робота з книгою	8

З ДОСВІДУ

<i>А. Григор'єва</i> — Спостереження над шовкопрядами	14
<i>О. Анастасевич</i> — Спостереження над зимуючими птахами	16

БАТЬКИ ПРО ВИХОВАННЯ

<i>Н. Куфко, Є. Спокойний, П. Лебедева</i> — Вихідний день дитини вдома	19
---	----

КОНСУЛЬТАЦІЯ

<i>А. Гольдберг</i> — Про оволодіння дошкільниками звуковою стороною мови	25
<i>О. Воложенінов</i> — А. П. Гайдар	34
<i>М. Острик</i> — Епізоди з життя дитячих книг	38

СТОРІНКА ДЛЯ ДІТЕЙ

Гра «Голубочка»	43
---------------------------	----

ХРОНІКА

Питання музичного виховання в дитячому садку	45
Педагогічне життя	49

Редакційна колегія:

*М. Ф. Даденков, О. Ф. Єгорова, Н. О. Красіна, Н. Ю. Переверзева,
Ю. Ф. Петраківська, Є. К. Сухенко, П. С. Ходченко, П. Р. Чамата,
Т. І. Цвєлих* (головний редактор)

Журнал «Дошкольное воспитание»
(на українском языке)

Техредактор *О. О. Чала*

Коректор *Г. Ю. Тітельман*

Адреса редакції: Київ, Ново-Павлівська, 2. Тел. 6-50-43.

БФ 00509. Зам. 7138. Тираж 15 000. Друк. арк. 3. Обл.-видавн. арк. 4,5.
Формат паперу 70×108¹/₁₆. Підписано до друку 18.I 1954 р.

Київська обласна друкарня, вул. Леніна, 19.

Лічба в дитячому садку

М. МАКЛЯК

Заняття в дитячих садках з навчання дітей лічби мають на меті дати вихованцям конкретні знання про числа, навчити їх правильно виконувати лічбу в певних межах, ознайомити їх з найпростішими діями над числами.

Зусилля педагогів дитячого садка, особливо вихователів старших груп, мають бути спрямованими на забезпечення такої підготовки дітей, щоб вони могли успішно оволодівати знаннями з арифметики в школі. Поряд з цим, оскільки засвоєння лічби і найпростіших дій над числами є одним з важливих засобів розвитку узагальнюючої і абстрагуючої діяльності мислення, заняття з розвитку числових понять у дітей є водночас доброю підготовкою до високоякісного засвоєння ними матеріалу з інших розділів програми дитячого садка.

Дитячий садок і радянська сім'я дають дітям порівняно високу підготовку до навчання у школі. Про це свідчить цілий ряд фактів. Так, обстеження, проведене нами на самому початку навчального року в двох перших класах середньої школи № 23 м. Запоріжжя, показало, що всі діти (72 чол.) на час вступу до школи мали потрібний запас числових уявлень, всі вони могли лічити в певних межах. Лічбу в межах п'яти виконувало 3 дітей, в межах десяти — 26, в межах двадцяти — 31, в межах ста — 9, вище ста — 3. Варто відзначити, що більш високі результати показали ті діти, які виховувалися в дитячих садках. Всі вони лічили до десяти, а переважна їх більшість — до двадцяти і вище. Ці ді-

ти, як правило, знають цифри, порівняно легко можуть визначити невеликі кількості предметів, сприймаючи їх одночасно, а також виконувати, користуючись предметами, елементарні арифметичні дії (додавання і віднімання).

Але, відзначаючи ці успіхи, ми не можемо залишати поза увагою ті недоліки, які ще мають місце в засвоєнні понять про числа та дії над ними в дітей дошкільного віку і, зокрема, в тих, які виховуються в дитячих садках. У цій галузі до останнього часу ще не витримувався принцип наступності в роботі дитячого садка і школи.

* * *

Щоб з'ясувати якість засвоєння дітьми лічби і рівень підготовки їх до вивчення арифметики в школі, ми провели обстеження в дитячих садках № 4 і № 37 м. Запоріжжя, де виховна робота в цілому організована добре. Дані цього обстеження показали, що хоч переважна більшість дітей добре справлялася з виконанням лічби, проте засвоєння ними чисел мало ряд істотних хиб. Наприклад, Віктор (6,5 р.) швидко і правильно полічив 28 сірників, але в той же час він не зміг розкласти число 7 різними способами. Те саме треба сказати і відносно дітей середнього дошкільного віку. Вони здебільшого правильно виконують лічбу в межах десяти, однак недостатньо знають склад чисел першого п'ятка. Як показують дані нашого обстеження, у дітей, що виховуються в дитячих садках, існує деяка невідповідність між прямою лічбою наявних предметів та

іншими видами лічби. Так у лічбі, яка спирається на зорове сприймання даних предметів, спостерігається в середньому на 30% менше помилок, ніж у лічбі об'єктів, що слідує один за одним у часі (наприклад, при лічбі оплесків, дзвінків і т. д.). Кількість помилок у цій лічбі ще збільшується при установці на швидку лічбу. Наприклад, Ніна (5 р.) правильно лічила на слух удари метронома з інтервалами 1,2 сек, але одразу почала помилятися, коли ці інтервали зменшилися до 0,8 сек. До того ж темп для правильного виконання цієї лічби виявився набагато повільнішим звичайного темпу лічби наявних предметів.

Ще різкіші розходження в дітей між прямою лічбою і оберненою. В останній, як правило, спостерігається, в залежності від швидкості її виконання, в півтора-два рази більше помилок, ніж у прямій лічбі в тих самих межах.

Найтиповішими помилками дітей при відлічуванні були пропуски чисел. Деякі діти старшого дошкільного віку, наприклад, могли прилічувати до двадцяти, до тридцяти, а в оберненому порядку — лише від десяти до одиниці. Іноді інтервали були ще вужчими. Недоліки в засвоєнні оберненої лічби у таких дітей позначалися і на правильному виконанні дії віднімання.

Заслужує уваги і той факт, на який вказувала Н. А. Менчинська: дехто з дітей (навіть старшого дошкільного віку) привчається лічити, починаючи тільки від одиниці. Якщо ж таким дітям пропонувати виконати лічбу, починаючи з трьох, п'яти і т. д., то вони не можуть цього зробити. Між тим, оволодіння цим способом може допомогти їм у засвоєнні таких дій з числами, як додавання за способом долічування і віднімання за способом доповнення.

Наші спостереження також показали, що в багатьох дітей, які виховуються в дитячих садках, є ще недостатньо розвинені нахили до групової лічби. Наведемо характерний приклад. Деякі діти старшого дошкільного віку правильно лічать

групами по два предмети: 2, 4, 6, 8..., але якщо почати цю лічбу від одиниці, тобто в такий спосіб: 1, 3, 5 і т. д., то вони з цим завданням справляються значно гірше.

В практиці роботи вихователів дитячих садків не завжди враховується і та обставина, що для розвитку в дітей правильних і чітких числових понять треба застосовувати різноманітні засоби наочності. В своєму виступі на I Всеросійській науково-педагогічній конференції вчителів РРФСР учителька Лаптева про свого учня першого класу Колю говорила: «Коли я показувала йому чотири палички, які звичайно служили наочним приладдям для лічби, він говорив, що це чотири палички. Але як тільки відкладалося чотири кружечки або камінчики — в нього одразу виникав сумнів у тому, що це дійсно чотири предмети»¹. Щось подібне і нам доводилося спостерігати, коли, наприклад, діти старшого дошкільного віку могли виконувати прості дії додавання або віднімання лише за допомогою тих паличок, якими вони завжди користуються.

Ще більш цікаві випадки можна спостерігати в групах дітей молодшого і середнього дошкільного віку. Так, наприклад, у дитячому садку № 4 м. Запоріжжя ми показали Вані (3,5 р.) монету і два гудзики. «Скільки тут буде всього?» запитали ми. «Одна копійка і два гудзики», відповів хлопчик. Так само було й з деякими іншими дітьми. На запитання: «Скільки тут намальовано всього звірів?» вони відповіли: «Одна лисичка і два зайчики». Відомий методист арифметики Г. Ф. Лебединцев справедливо вказував: «Загальне уявлення про число виникає у дітей тоді, коли вони лічать предмети не тільки однорідні, а й різнорідні»².

На цю сторону розвитку числових понять деякі вихователі ще не звертають належної уваги.

¹ Методы повышения успеваемости в школе, Труды I-й Всероссийской научно-педагогической конференции учителей РСФСР, М., 1940, стор. 80.

² Г. Ф. Лебединцев, Введение в современную методику математики, Киев. 1925, стор. 62—63.

Дані нашого обстеження також показали, що хоч діти в дитячому садку і навчаються виконувати пряму лічбу в досить широких межах, все ж вони нерідко стають безпорадними при розв'язуванні простих задач. Вони можуть правильно виконати прості дії додавання і віднімання, користуючись предметами. Вихователі ще недостатньо навчають дітей старшого віку порівнювати кількості предметів, розкладати їх на різні частини і знову скласти, робити хоча б невеликі узагальнення і т. д.

Мало користі, як показує досвід, давало вивчення в дитячому садку цифр. На них витрачалось багато часу, але вони вивчалися лише для того, щоб дитина могла, назвавши словами відповідну кількість предметів, показати і відповідну цифру або назвати дату в календарі. При вивченні арифметики в школі цифри необхідні, бо учні поступово переходять до письмових обчислень. Там цифри набувають певного значення. В дошкільному ж віці їх вивчення, і при тому в такій формі, як воно провадилося, є передчасним і зайвим. При такому формальному їх вивченні є велика небезпека відриву цифр, якими позначаються числа, від конкретних вражень. Адже цифра є специфічним знаком, символом, за допомогою якого позначається слово.

Формальне засвоєння цифрових позначень чисел пізніше, в школі, може привести до того, що деякі діти намагатимуться механічно запам'ятовувати певні комбінації цифр, табличні результати дій, не вмючи виконувати самі дії на наочному приладді. Як вказував ще видатний російський методист арифметики В. А. Євтушевський, передчасне вивчення цифр дітьми приводить до зайвих утруднень в засвоєнні арифметичних дій.

Діти, за його словами, в цьому випадку, «будуть думати не про число, а про цифру, якою воно зображається» і «всі обчислення будуть відносити не до числа, а до цифри»³.

Досвід показує, що в навчанні дітей лічби за програмою 1945 року

було ряд недоліків. Ці недоліки великою мірою пояснюються невідповідністю вимог, які ставились до вивчення дітьми лічби, а також недостатньою розробкою методики проведення занять з розвитку в дітей числових понять. Програма, за якою проводилися до останнього часу ці заняття, не відповідає віковим особливостям дітей, вона не була достатньо погоджена з програмою з арифметики першого класу.

Ось чому не можна не вітати ті зміни, які внесені в навчання дітей лічби в нових програмно-методичних вказівках для вихователів дитячих садків (1953 р.). Порівняно із попередніми, затвердженими в 1945 р., в новому варіанті значно зменшений обсяг засвоєваних дошкільниками знань про числа і дії над ними. Це зроблено з урахуванням великого досвіду наших вихователів, а також даних нових досліджень радянських педагогів, методистів і психологів.

Нова програма усуває основні недоліки, про які йшла мова вище. Впровадження її в життя допоможе працівникам наших дитячих садків поліпшити якість засвоєння дітьми лічби. На відміну від попередньої, де давали по суті лише перелік засвоєваних дітьми знань, в новій програмі даються конкретні вказівки вихователям відносно тих методичних прийомів, які можуть бути ними використані з метою розвитку лічби в дітей різного віку.

Особливо цінним є те, що автори програми пропонують велику кількість таких прийомів, які ґрунтуються на власному життєвому досвіді дитини і збуджують живий активний інтерес у неї (навчання лічби шляхом виконання дітьми різних практичних доручень, організації відповідних ігор, спостереження в кюточках природи, на прогулянці тощо).

Позитивною стороною програми є також і те, що в ній даються такі завдання, при виконанні яких діти самі активно діють під керівництвом вихователя, а не являються пасивними спостерігачами.

Вправи, що пропонуються дітям, систематично підібрані за принципом зростання труднощів їх виконання.

³ В. А. Євтушевський. Методика арифметики, СПб, 1874, стор. 155.

Велику увагу автори програми приділяють вивченню дітьми старшого віку складу чисел.

* * *

Згідно з новими програмно-методичними вказівками програма занять з навчання лічби у групах молодшого дошкільного віку включає ознайомлення дітей з числами 1, 2, 3. Вихователь тут знаходить детальну характеристику різноманітних прийомів роботи з дітьми по вивченню чисел 1, 2, 3. Ці числа повинні вивчатися за допомогою предметів, добре відомих дітям (прапорці, м'ячі, ляльки тощо).

Дуже добре, що засвоєння чисел включається в якусь конкретну діяльність: дітям дається завдання принести дві ложки, взяти по одній ляльці і т. д. Автори програми дають зразки цікавих дидактичних ігор, які можна проводити в групі дітей молодшого дошкільного віку. Тільки бажано було б збільшити кількість прикладів таких ігор, щоб вихователь мав можливість пропонувати їх на свій вибір. Можна було б вказати таку дидактичну гру: діти повинні підібрати на картках для кожної тварини по одному, по двоє або по троє малят (для кішки — двох кошенят, для вівці — двох ягнят і т. д.). Або ж відібрати зображення гілочок з трьома грушами тощо. Можна було б навести і цілий ряд інших подібних дидактичних ігор.

На відміну від програми 1945 р., згідно з якою діти молодшого дошкільного віку повинні були засвоїти лічбу в межах п'яти, нова програма пропонує навчати їх лічбі лише в межах трьох. Така вимога є цілком правильною. Досвід показав, що в дітей молодшого дошкільного віку ще недостатньо розвинені мова, сприймання; виконуючи лічбу до п'яти, вони нерідко забувають числа, пропускають їх, в них недостатньо ще розподіляється і переключається увага.

Досвід роботи вихователів дитячих садків також показав непридатність наведеного в програмі 1945 р. методичного прийому, за яким вправи в лічбі включалися в заняття з аплі-

кації (вирізування і наклеювання однієї, двох або трьох фігур). При виконанні таких завдань губиться саме число. В новій програмі цей методичний прийом виключено. Подібні вправи, як і вправи в малюванні, можуть використовуватися лише як допоміжний засіб в розвитку числових понять.

Користуючись малюнками, вихователь повинен, по можливості, пропонувати дітям молодшого віку нескладні зображення (без зайвих подробиць). Так, якщо цим дітям показати на малюнку зображення трьох будинків з вікнами, з дверима, з димарем і т. д., вони можуть і не помітити, що цих будинків—три. Сприймаючи картину, на якій зображено три танки, що рухаються по дорозі в лісі, діти запитують, які це танки, куди вони їдуть і т. д. Числова сторона тут знову ж таки може залишитися непоміченою (особливо, якщо такі ілюстрації використовуються для першого ознайомлення з числом).

Програма вивчення лічби в групах дітей середнього і старшого дошкільного віку істотно скорочується. Якщо раніше дітей середньої групи ознайомлювали з числами першого десятка і лічбою до десяти, то згідно з новими програмами, їх треба ознайомлювати лише з числами першого п'ятка і лічбою до п'яти. Відповідно для дітей старшого дошкільного віку скорочуються межі вивчення лічби. Раніше діти повинні були оволодівати лічбою в межах двадцяти—тридцяти. За новою програмою—лише в межах десяти. Крім цього, вони повинні, як і раніше, ознайомлюватися з числами першого десятка.

Ці зміни мають надзвичайно велике значення для дальшого поліпшення якості засвоєння дітьми лічби. До останнього часу, внаслідок великого переобтяження програми, внаслідок того, що числа вивчалися в широких межах, не було можливості більш глибоко і ґрунтовно засвоїти властивості окремих чисел. Засвоєння лічби, вивчення чисел було поверховим, неглибоким. Разом з тим таке широке ознайомлення дітей з числами створювало певні труднощі в роботі вчителя першого класу, де потім на-

вчалися ці діти, бо в класі нерідко виявлялися досить великі індивідуальні різниці в підготовці дітей, які виховувалися в дитячому садку і в домашніх умовах.

Але, відзначаючи як позитивний факт скорочення кількості чисел, що вивчаються, треба однак вказати, що тут мова повинна йти не стільки про механічне їх скорочення, скільки про більш поглиблене вивчення менших чисел. А цього можна домогтися шляхом застосування різноманітніших методичних прийомів у роботі з дітьми з метою вироблення в них більш різносторонніх і гнучких числових асоціацій.

Характеризуючи нову програму вивчення лічби в дитячих садках, слід звернути увагу вихователів на ту обставину, що діти старшого дошкільного віку повинні оволодіти досить широким обсягом знань про число та дії над числами. Зокрема, предметом спеціального вивчення стають дії додавання і віднімання в межах десяти за способом долічування і відлічування по одному-двох предметах на конкретному матеріалі. Без достатньої попередньої підготовки ці діти не зможуть успішно засвоїти програмовий матеріал, а значить не будуть достатньо підготовленими і до навчання в школі. Академік І. П. Павлов говорив: «Головне— поступовість, тренування. В клініці і педагогіці це треба вважати основним фізіологічним правилом»⁴.

У навчанні ж лічби можливо навіть більше, ніж в будь-якому іншому виді навчання, слід ретельно дотримуватися принципу послідовності, наступності. Тому бажано було б вихователям груп середнього дошкільного віку урізноманітнювати, наскільки це можливо, методичні прийоми з вивчення лічби з тим, щоб у дітей вироблялися різноманітні і гнучкі числові асоціації в межах першого п'ятка.

Позитивною стороною нової програми з вивчення лічби є також те, що в ній пропонується застосовувати такі методичні прийоми, які вимагають від дітей визначати кількос-

ті предметів не лише за допомогою зорового і одночасного сприймання, а й за допомогою слуху (лічба дзвінків, ударів у барабан і т. ін.). Дослідження радянських психологів (Н. А. Менчинська, Г. С. Костюк, Л. А. Яблоков і ін.) показали, що в основі розвитку в дітей поняття про число лежить не лише одночасність вражень, а і їх послідовність, усвідомлення недостатчі чи лишку, схожості чи різниці тощо. Ця особливість утворення числових понять знайшла своє відображення в новій програмі.

На розвиток лічби об'єктів, які слідує один за одним у часі, вихователям слід звернути особливу увагу. Ми вже не говоримо про те, що ця лічба зустрічається на кожному кроці в повсякденному житті. Вона відіграє разом з цим важливу роль в арифметичних діях, особливо в усних, коли доводиться виконувати послідовно додавання, віднімання, множення і ділення. Добре оволодіння цим видом лічби полегшить згодом засвоєння цих дій у школі.

Істотні переваги, порівняно з попередньою, нова програма має також і в тому, що запропоновані в ній методичні прийоми максимально сприяють засвоєнню дітьми складу чисел. Досвід роботи наших передових вихователів і вчителів першого класу свідчить про те, що засвоєння складу чисел першого десятка має першорядне значення для оволодіння додаванням, відніманням та іншими арифметичними діями. В тій чи іншій мірі вивчення складу чисел на конкретному матеріалі повинно мати місце в усіх вікових групах дитячого садка.

В новій програмі вихователі дитячих садків знайдуть конкретні вказівки, як треба організувати розв'язання дітьми простих задач на додавання і віднімання. Зміст цих задач повинен бути життєвим і цікавим для дітей, в них повинні фігурувати предмети і явища, близькі їм знайомі дітям. Розв'язанню простих задач в дитячих садках повинно бути приділено значно більше уваги, ніж це було до цього часу, бо воно в значній мірі сприяє розвитку логічного мислення дітей, навчає їх

⁴ Павловские среды, т. II, М.—Л., 1942, стор. 439.

конкретно порівнювати множини предметів, встановлювати певні числові співвідношення, аналізувати, узагальнювати, робити умовиводи.

В цілому нова програма з навчання дітей дошкільного віку лічби від-

криває перед вихователями великі можливості якісно поліпшити засвоєння дітьми поняття про число та дії над числами, підготувати їх до успішного засвоєння в школі арифметичних знань.

Робота з книгою

В. ФЕДЯЄВСЬКА,

кандидат педагогічних наук

Збудження у дитини інтересу та любові до книги, прилучення її до великої радянської літератури є одним з могутніх засобів комуністичного виховання і всебічного розвитку нашої майбутньої зміни. Книга розвиває дитину розумово, розширює її кругозір. Вона дає їй певну цілеспрямованість, вчить розбиратися в тому, «что такое хорошо и что такое плохо», показує зразки прекрасного, збагачує мову.

Але чи не найбільш суттєвий той факт, що, слухаючи оповідання, дитина вторгається в життя зображених героїв, радіє їх радощами, журиться їх печаллями, прагне допомогти їм у боротьбі — одним словом, живе їх життям. Вона проникає в життя інших людей, в життя колективу. Це має величезне значення для формування повноцінної особи.

Однак треба відзначити, що так впливати книга може лише за певних умов. Твір, хай то буде оповідання, казка, байка, вірш, має бути високоідейним і високохудожнім. Ці дві якості повинні виступати в ньому в органічній єдності. Моралізування, повчання — чужі духові виховання. Ідея сприймається дитиною лише тоді, коли вона втілюється в художньому образі. Це стосується навіть творів для найменших.

Твір повинен відповідати можливостям сприймання дитини певного віку. Маля неспроможне довго втримувати свою увагу на творі. Тому маленьким дітям ми даємо коротші, найпростіші за формою твори. Старші дошкільники осилають уже й більш складні і довгі твори, навіть цілу книжку, якщо її давати части-

нами — розділами. До таких книжок, наприклад, можна віднести «Что я видел» Б. Житкова, «Снег идёт», «Солнечный денёк» Л. Воронковой, «У самого синего моря» Большинцова і інші.

Ми знаємо, що дошкільник мислить конкретно, він лише поступово навчається мислити абстрактно. Для нього має велике значення зв'язок змісту літературного твору з наявними безпосередніми враженнями від навколишнього світу. Для розвитку мислення дитини їй потрібно давати яскраві художні образи.

Дошкільник, активний і рухливий, любить рух у житті та у відображенні його в художній літературі. Однак, підбираючи книги для дітей, ми враховуємо не тільки вікові особливості читачів. Багато що в сприйманні залежить від навколишнього середовища, від досвіду дитини. Важливо під час добору книг враховувати, що дитина бачила, що знає. Як правило, «У самого синего моря» Большинцова, наприклад, — твір, доступний лише дітям старшої групи дитячого садка. Але якщо діти живуть на березі моря, то і в п'ять років, у середній групі, книга ця вже може зацікавити їх.

Які ж твори давати дітям дошкільного віку? Є три джерела, три багаті скарбниці, звідки ми черпаємо художній матеріал: фольклор, радянська література для дітей і класика.

Для працівників дитячого садка вибір дуже полегшений вказівками, поданими у програмі для дитячого садка.

Які ж основні види роботи з книжкою в дитячому садку? — Передача